
část SZZ 1 Psychologie

Otázky k SZZ 1: Psychologie

Státní zkouška z Psychologie vychází z předmětů:

- Vývojová psychologie – teorie a metody výzkumu
- Sociální psychologie – výzkum a aplikace
- Behaviorální a evoluční psychologie
- Psychofyziologie a neuropsychologie
- Psychologie osobnosti – teorie a metody výzkumu
- Obecná psychologie

Student si ke zkoušce vylosuje tři otázky, z každého segmentu této SZZ jednu. Prověření znalostí předpokládá nejen prezentaci znalostí, ale i schopnost studenta uchopit téma, ve kterém zkoušen, i jako téma současného výzkumu. Na každou otázku je vyhrazeno 15 minut. Celková časová dotace této části SZZ je 45 minut.

Vývojová psychologie + Sociální psychologie

1. Dobro a zlo v experimentech a studiích sociální psychologie

Efekt přihlížejícího, Kitty Genoves, rozptýlení odpovědnosti, Darley, Latané, experimenty s pomáháním a přihlížením, prosociální chování, altruismus, teorie prosociálního chování, empatie, vlivy na pomáhání, faktory inhibice pomáhání, Asch, Milgram, Zimbardo, prvních 10 voltů

2. Postoje, předsudky, stereotypy, diskriminace a meziskupinové vztahy v experimentech a studiích sociální psychologie

Postoje a význam postojů, Allport, funkce postojů, kognitivní disonance, persuade, změna postojů, sociální kategorizace a srovnávání, auto/hetero/stereotypy, předsudky, etnocentrismus, minorita, J. Elliot, in-group, out-group, La Pierův paradox, etnické skupiny, typy ko-existence skupin, vyloučení, etika měření postojů vůči menšinám

3. Sociální vlivy na chování, výkonnost, rozhodování jedince a skupin v experimentech a studiích sociální psychologie

Sociální skupina, skupinová koheze, sociální facilitace, Triplett, Zajonc, sociální zahálka, risky shift fenomén, skupinová polarizace, groupthink, teorie minimální skupiny, konformita ve skupině, kognitivní disonance a chování skupiny/ve skupině, skupina v izolaci, postapokalypsa

4. Sociální poznávání a přisuzování charakteristik jedinci, skupině v experimentech a studiích sociální psychologie

Sociální poznávání, efekt primárnosti, peak and end rule, Asch, halo efekt, efekt novosti, efekt přetrvávání, efekt zdánlivé korelace, heuristiky, teoretické modely poznávání, teorie atribuce, Heider, Kelley, princip kovariance, teorie korespondujících závěrů, základní atribuční chyba, Jones a Harris, Nisbett – příčiny atribuční chyby, Rotter, Locus of Control, atraktivita, sebenaplňující se proroctví

5. Sociální identita a vliv sociálního já na chování, prožívání, myšlení člověka

H. Tajfel a sociální identita, primordiální a instrumentální identita, favorizace, sociální emoce a nákaza, sociální strategie regulace emocí, sociální motivace, sebepojetí, sebehodnocení, self-efficacy, sebesystém, in-group, out-group, sebeobraz

6. Agrese a násilí v experimentech a studiích sociální psychologie

Konformita, vliv (Cialdini), moc, agrese, Zimbardo, Milgram, Latané, Darley, frustrace, diskriminace, kategorizace, média, propaganda, kognitivní válčení, rozdělování společnosti

7. Vývoj sociální kognice

Paradigmata sociokognitivního vývoje, neurální substráty sociálního poznávání, význam rané imitace pro vývoj sociální kognice, Meltzoffova teorie "druzí jsou jako já" (Like-Me Theory), role sledování pohledu, vývoj přepisování záměrů a cílů, (před)porozumění mylným domněnkám, sdílená pozornost

8. Emoční vývoj

Funkcionalistické vs. fenomenologické hledisko, dynamic systems approach, sociální úsměv a dyadická koordinace, primární intersubjektivita, sekundární intersubjektivita, sociální rámcování, vývoj afektivních procesů v raném dětství, vývoj emoční regulace a její neurální substráty, vývoj emočního porozumění, raná emoční vulnabilita, emoční vývoj a self

9. Vývoj sociální kompetence, vztahů s vrstevníky a hry

Theory of mind, prediktory sociální kompetence, intervenční studie a intervenční programy sociální kompetence, vývoj hry, pretend play, focused observation, vývoj vrstevnických vztahů, genderové aspekty, vztah sociální kompetence a vztahů s vrstevníky, vztah emočního vývoje a sociální kompetence a vztahů s vrstevníky, souvislost mezi jazykovým vývojem a sociální kompetencí a vztahy s vrstevníky, současný výzkum sociální kompetence - metody měření a hlavní poznatky v kontextu klasických teorií

10. Kognitivní vývoj

Milníky kognitivního vývoje v raném dětství (Piagetova periodizace), kognitivní vývoj v předškolním a školním věku (Piagetova periodizace), Piagetova teorie kognitivního vývoje. Vygotský a jeho přínos vývojové psychologii (kulturně-historická teorie vývoje poznávacích procesů), zprostředkování jako ústřední koncept socio-kulturně orientované vývojové psychologie (Vygotský, Feuerstein)

11. Jazyk, řeč a gramotnost

Vztah jazyka a řeči. struktura jazykových schopností - fonologická, lexikální a gramatická jazyková rovina, milníky ve vývoji řeči, vývoj fonologického uvědomování, vývoj slovní zásoby, vývoj gramatických schopností, vývojový vztah jazykových schopností a gramotnosti, současná teorie vývoje gramotnosti, průřezový a longitudinální výzkum ve studiu řeči a jazykových schopností

12. Dospělost

Současný pohled na dospělost v psychologii, vynořující se dospělost (Arnett), Eriksonova psychosociální teorie vývoje v dospělosti, vývojové úkoly v dospělosti, Levinson – body obratu, střední dospělost (midlife), krize středního věku, pozdní dospělost-témata a kritické momenty

Behaviorální a evoluční psychologie + Psychofyziologie a neuropsychologie

1. Evoluční teorie

Teorie přirozeného výběru, adaptace, exaptace atd., Tinbergenova čtyři proč, neodarwinismus, DNA, transkripce a translace DNA, dědičnost znaků, mutace, fenotyp a genotyp, vlivy prostředí, epigenetika, jednotka přírodního výběru (gen, jedinec, skupina, druh), reprodukční úspěch (fitness), příbuzenský výběr

2. Fylogeneze

Plesiomorfní a apomorfní znaky, lidoopi, rod Homo, unikátní lidské adaptace, evoluce mozku v linii člověka, základní teorie evoluce sociální kognice, inteligence a jazyka člověka, ekologie a etologie lidoopů (harémy goril, monogamie a její alternativy u gibbonů, fission-fusion šimpanzů a orangutanů, intrasexuální dimorfismus u orangutanů, vytváření koalic, potravní ekologie lidoopů, lov u šimpanzů, sociální zvyky a používání nástrojů u lidoopů, kognitivní schopnosti lidoopů)

3. Velké teorie a směry

Evolučně stabilní strategie (model jestřába a hrdličky); vnitropohlavní a mezipohlavní výběr; teorie signálů - teorie handicapu, dobrých genů, ubíhající (runaway) selekce, teorie sexy synů; teorie červené královny; teorie alloparentální péče; koevoluce biologie a kultury, kulturní skupinová selekce; evoluční psychologie, behaviorální ekologie člověka, etologie člověka

4. Výběr partnera a partnerské vztahy

Krátkodobé vs. dlouhodobé strategie párování, evoluční teorie homosexuality, evoluční vysvětlení parafilii a sexuálních dysfunkcí, žárlivost, nevěra, nejistota otcovství

5. Sexualita a reprodukce

Triversova teorie asymetrických investic, omezení reprodukčního potenciálu, párovací systémy (monogamie, polygamie, promiskuita), reprodukční strategie (smíšené), sériová monogamie, otcovské investice, sociosexualita, teorie pohlavních strategií, teorie strategického pluralismu

6. Dobro a zlo

Hierarchie, konflikty v rodině (role příbuzenství, infanticida, rodičovský konflikt, sourozenecký konflikt, konflikt o paternitu); trestání, války; teorie her (diktátor, trust game, ultimatum game), kooperace, altruismus (příbuzenský, reciproční, kompetitivní), teorie recipročního altruismu, přímý a nepřímý altruismus, teorie her - věžňovo dilema, půjčka za oplátku (tit for tat), Pavlov

7. Neuroanatomie a neurofyziologie CNS

Základní strukturální prvky nervového systému (neuron, jeho stavba a funkce, děje na buněčné membráně; glie a děje na membráně gliových buněk; vnitřní prostředí CNS – komorový systém, mozkomíšni mok, hematoencefalická bariéra, metabolismus nervové tkáně), funkční souvislosti (způsoby komunikace mezi buňkami; klasifikace nervových vláken; interneuronální integrační mechanismy, presynaptické a postsynaptické modulační okruhy, synaptická plasticita; reflex), funkce jednotlivých částí CNS (míchy, mozku kmene, mozečku, mezimozku, velkého mozku-telencefala), funkční vztahy v CNS (reflexy, motorika, řídicí funkce nervového systému, biologické rytmy, chování), vývoj nervové soustavy a neuroplasticita v dětství a dospělosti

8. Mechanismy vnímání a senzomotoriky

Transdukce a signalizace na sítnici (zrakový systém, konvergence a divergence spojení, sítnice, uspořádání, morfologie a mechanismy fungování fotoreceptorů, zrakové pigmenty, receptivní pole); signalizace v laterálním kolínkatém jádře a v primární zrakové kůře, buněčná a funkční architektura zrakové kůry (sloupce okulární dominance a orientační sloupce), projekce do sekundární zrakové kůry, asociační oblasti zrakové kůry, integrace

zrakových informací; zpracování somatosenzorických a sluchových signálů (organizace receptorů registrujících jemný dotek, kódování podnětu, centrální dráhy, somatosenzorická kůra, sekundární a přidružené oblasti somatosenzorické kůry, dráhy percepce bolesti a tepla); sluchový systém a kódování frekvence zvuku, sluchová dráha, sluchová kůra, prostorová lokalizace zvuku; transdukce mechanických a chemických podnětů (kódování podnětu v mechanoreceptorech, svalová vřeténka, odpovědi na statické a dynamické natažení svalů; čich, čichové receptory a odpověď na čichový podnět; transdukční mechanismy chuti, chuťové buňky); transdukce bolestivých a tepelných podnětů, aktivace a senzitivace nociceptivních receptorů

9. **Vědomí, pozornost, učení a paměť**

Druhy pozornosti a vědomí, vědomá pozornost, pozornostní sítě, mechanismy pozornosti, nepozornost, nevědomé a předvědomé zpracování, neurální substráty, elektrofyziologické koreláty; typy učení a paměti; kódování, uchovávání a vybavování; oblasti mozku do nich zapojené, role hipokampu, neurální mechanismy paměti

10. **Emoce, agrese a stres**

teorie emocí, emoční projevy tělesné a výrazy obličeje, oblasti mozku zapojené do zpracování emocí, regulace emocí; oblasti mozku, hormony a neuropřenašeče zprostředkující agresi, vliv stresu na mozek a jeho funkce, tělesné odpovědi na stres

11. **Homeostáza**

Hlad a žízeň, nasycení a sytost, uchovávání a výdej energie, fáze metabolismu, teorie příjmu potravy, role čichu a chuti v rozvoji nasycení a sytosti, faktory ovlivňující příjem potravy, regulace tělesné hmotnosti, poruchy příjmu potravy

12. **Spánek, snění, bdění a cirkadiánní rytmy**

Spánková stadia, teorie spánku a bdění, cirkadiánní cykly spánku a bdění a oblasti mozku do nich zapojené, dopady spánkové deprivace, poruchy spánku

Obecná psychologie a Psychologie osobnosti

1. **Studium mysli**

Vymezení oboru obecné psychologie, experimentální, kognitivní psychologie, neurovědy, kognitivní vědy, neuropsychologie a kybernetiky. Metody studia mozku v psychologii. Wundt, Fechner, James, Titchener. Základní pojmy a dělení: psychické procesy/funkce, psychika, vědomí, psychické procesy, obsahy, stavy, mentální reprezentace, kognitivní operace

2. **Pozornost**

Zaměření pozornosti a soustředění vědomí, bezděčná a záměrná pozornost, vlastnosti pozornosti, ostražitost a vyhledávání, detekce signálů, prostorová pozornost, neglect, distraktory, integrace znaků, rozdělení pozornosti, selektivní pozornost, filtrace informací, zdroje pozornosti, novodobý výzkum pozornosti ve výše uvedených tématech

3. **Vnímání**

Vnímání a čítí, signály a vodítka, konstruktivistický, ekologický a gestaltistický přístup ke studiu vnímání, oko a zrakové dráhy v mozku, vnímání hloubky, zrakové vnímání objektů, pohybu, tváře; ucho a sluchové dráhy v mozku, hlas a řeč, struktura jazyka, kognitivní teorie porozumění řeči a osvojování jazyka, ontogeneze rozpoznávání fonému, slova, ontogeneze produkce jazyka; Chomsky, Tomasello; poruchy jazyka

4. **Mentální reprezentace, myšlení a řešení problémů**

Mentální reprezentace analogická a symbolická; představy, výroky, mentální modely, produkční systémy; funkční ekvivalence představ; pojem (koncept), klasické (logické, lingvistické) pojetí pojmu, teorie prototypů, exemplářů, znalostní (propoziční) teorie pojmů; hypotéza dvojího kódu, propoziční hypotéza; embodied cognition; efekt konkrétnosti; ontogeneze pojmů; konkrétní, názorné, abstraktní a propoziční myšlení; cyklus řešení problémů; dobře a špatně strukturované/definované problémy; heuristiky při řešení problémů; vhled; znalosti a řešení problémů; tvořivost; rozhodování - teorie rozhodování, uspokojování, užitek, pravděpodobnost; heuristické rozhodovací postupy; logické usuzování

5. **Emoce a motivace**

Motivy, touhy, cíle, přání, pudy, instinkty, tendence, potřeby - fyziologické a psychické, vrozené a získané; hedonistické paradigma; pudové teorie, incentivní teorie motivace; Freud, hydraulický model, duální pudová teorie; Maslow, hierarchie potřeb, Kauffman a metafora plachetnice; Murray, primární a sekundární potřeby, potřeba moci, afilace a dosahování; McClelland, explicitní a implicitní motivy; apercepce; sebedeterminační teorie (Ryan a Deci), motivy kompetence, autonomie, vztahovosti. Emoce a pocit, afekt, nálada; reakční triáda v teorii emocí, James a Lange, Cannon a Bard, Schachter a Singer; funkce emocí, motivační, kognitivní a regulační komponenta emocí; teorie diskretních (základních, primárních) emocí, teorie zhodnocení a komponentové přístupy, sociálně konstruktivistické teorie emocí; dimenze emocí; výzkum a kritika výše uvedených koncepcí

6. **Paměť, navigace a učení**

Senzorická, krátkodobá a dlouhodobá paměť, pracovní paměť, implicitní a explicitní, ikonická a echoická, asociace, prostorová, emoční paměť, priming, deklarativní a procedurální, sémantická a epizodická paměť, zábleskové vzpomínky; paměťový proces, kódování, uchovávání, vybavování, zapamatování, zapominání, vybavení; Ebbinghaus, kapacita paměti, Millerovo číslo, Atkinson-Shiffrinův model; model pracovní paměti Baddeleyho a Hitcha; paměťové testy, poruchy paměti; multiple memory systems; Tulving; hierarchická teorie paměti; konekcionistická teorie paměti. Navigace a vnímání, navigace a učení, navigace a paměť. Typy navigace,

beaconing, referenční rámce - egocentrický, allocentrický, cesty, orientační body, navigace pomocí zraku, integrace dráhy, role propriocepce v navigaci. Tolman, prostorové učení, kognitivní mapa, hipokampus, místové buňky (place cells), mřížkové buňky (grid cells) a další neurony v hipokampu. Učení neasociativní, asociativní, komplexní, sociální; habituace, senzitivace; neurální podstata učení; imprinting (vtisknutí), klasické podmiňování, operantní/instrumentální podmiňování, zákon účinku, odměny, trestu, generalizace a diskriminace; tvarování (shaping), řetězení (chaining), vyhasínání; učení vhladem, latentní učení, senzomotorické učení; sociální učení, imitace (nápodoba), emulace, observace, sociální odměna, zrcadlové neurony

7. **Teorie osobnosti**

Interpretativní, strukturální (kvalitativní, ideografický) a analytický (kvantitativní, nomotetický) přístup ve studiu osobnosti. Allport, Murray, psychometricki. Lexikální, psychodynamické, evoluční, neurobiologické; Cattell, Eysenck, Freud, Adler, Freudová, teorie objektních vztahů, self-psychologie, teorie vztahů; Gray, Cloninger, Depue, De Young

8. **Sebepojetí, ontogeneze osobnosti, identita, hranice v mysli**

Já, jáství, integrita osobnosti, motivy Já, kognitivní schémata já, prototyp já, centrální a periferní, reálné a možné já, aktuální, ideální, požadované, nežádoucí já, pozitivní a negativní reprezentace já, depresivní schéma já; sebeklam, komplexita a jasnost sebepojetí; emoční vztahování se k sobě, sebehodnocení, sebeúcta, sebevědomí, sebedůvěra; rysové a stavové sebehodnocení; optimální, nízká a vysoká hladina sebehodnocení; stabilita sebehodnocení; motivační aspekt sebehodnocení - sebemonitorování, kontrolní model seberegulace, teorie osobních vodítek. Vývoj osobnosti, identita. Hranice v mysli, tenké a silné, Hartmann, vývoj hranic v mysli, absorpce; výzkum výše uvedených koncepcí

9. **Osobnost v interpersonální a mezikulturní perspektivě**

Interpersonální osobnost - odlišení od jiných teorií osobnosti, dominance, sociabilita, aktivita, afiliace, interpersonální cirkumplex, Leary, Wiggins; haló efekt v percepci osobnosti, nepřiměřená generalizace, hypotéza pravdivého jádra, osobnostně relevantní vzhledová vodítka. Osobnost a kultura, osobnost a jazyk. Alexithymie, její vznik, měření, stabilita, vliv na duševní zdraví

10. **Intelligence**

Definice intelligence, IQ, normalita intelligence; studium intelligence v psychologii; psychometrika; intelligence jako osobnostní rys, Galton, Binet a Simon, Terman, Wechsler, Gardner, – teorie mnohočetné intelligence, Spearman – g factor, Cattell - fluidní a krystalizovaná intelligence, Ceci - bioekologická, teorie intelligence; testy intelligence – WAIS, Ravenovy matice; Faktorová analýza ve výzkumu osobnosti a intelligence. Dědičnost intelligence, intelligence a prostředí

11. **Teorie velké pětky**

Vlastnosti, dispozice osobnosti, osobnostní rys; postup lexikální analýzy vedoucí k pěti faktorům; OCEAN; extraverte, přívětivost, svědomitost, emoční stabilita, intelekt (otevřenost vůči zkušenosti, kultura); postuláty pětifaktorové teorie: bazální tendence, charakteristické adaptace, objektivní biografie, sebepojetí, vnější vlivy, dynamické procesy; kritika velké pětky

12. **Výzkum v psychoterapii a poruchy osobnosti**

Výzkum v psychoterapii, problém kontrolní skupiny, výzkum psychoterapeutického procesu. Aspekty odlišností lidí s poruchou osobnosti, příčiny poruch osobnosti; paranoidní osobnost, schizoidní osobnost, disociální osobnost, emočně nestabilní osobnost, impulzivní, hraniční osobnost, histriónská osobnost, obsedantně kompulzivní osobnost, závislá osobnost, narcistní osobnost